

การวิเคราะห์สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพล อดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง¹

Discourse Analysis of His Majesty King Bhumipol's Royal Speeches about Sufficiency Economy

วิโรจน์ กองแก้ว²

Wirote Kongkaew

รัชนิยา กลิ่นน้ำหอม³

Ratchaneeya Klinnamhom

อัศวิทธิ์ เรืองรอง⁴

Akhawit Ruengrong

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

² นิสิตปริญญาโท ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

E-mail: kongkaew_w@hotmail.co.th

³ อ.ด., อาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

E-mail: ratchaneeya@swu.ac.th

⁴ ค.ด., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา E-mail: dr.akhawit_bsru@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ว่าประกอบด้วยสัมพันธสารประเภทใด โดยใช้จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเป็นเกณฑ์ในการจำแนกข้อมูลที่ใช้ศึกษา คือ พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 15 องค์ ผลการศึกษาพบว่า สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยสัมพันธสารย่อย 18 ประเภท ได้แก่ สัมพันธสารข้อคิดเห็น สัมพันธสารเล่าเรื่อง สัมพันธสารชี้แจง สัมพันธสารคำสอน สัมพันธสารคำแนะนำ สัมพันธสารตัวอย่าง สัมพันธสารขอใจ สัมพันธสารอธิบายความ สัมพันธสารอวยพร สัมพันธสารแสดงความรู้สึก สัมพันธสารอ้างถึงคำกล่าวของผู้นำกล่าว สัมพันธสารทำความเข้าใจ สัมพันธสารยกย่อง สัมพันธสารฝากให้คิด สัมพันธสารแจ้งให้ทราบ สัมพันธสารข้อคำถาม สัมพันธสารชมเชย และสัมพันธสารนัดพบ ในจำนวนสัมพันธสารย่อยทั้ง 18 ประเภทนี้ มีสัมพันธสารย่อยที่เป็นองค์ประกอบหลักซึ่งจะปรากฏในสัมพันธสารพระราชดำรัสทุกองค์อยู่ 4 ประเภท ได้แก่ สัมพันธสารข้อคิดเห็น สัมพันธสารเล่าเรื่อง สัมพันธสารคำสอน และสัมพันธสารขอใจ เมื่อพิจารณาอัตราส่วนร้อยละของสัมพันธสารย่อยประเภทต่าง ๆ แล้วควรจัดสัมพันธสารพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสัมพันธสารข้อคิดเห็น

Abstract

This study aimed at analyzing the topic of sufficiency economy addressed by His Majesty King Bhumipol in his royal speeches in order to categorize the discourse in terms of its communicative purposes and to determine the overall discourse type of the speeches about this issue. Data were collected from 15 royal speeches given to the audience of well-wishers on the occasion of the Royal Birthday Anniversary between 1964 and 2007. From the data analysis, 18 types of discourse were found in the sampled speeches: expressing opinions, recounting, explaining, teaching/instructing, giving advice, exemplifying, expressing thanks, elaborating, well-wishing/blessing, expressing feelings, referring to the words of the leader of the audience, making references, teasing, giving the audience points to ponder, informing, questioning, complimenting, and making appointments. Among the 18 types of discourse, four main types were found to recur in all the sampled speeches, namely expressing opinions, recounting, teaching, and expressing thanks. Based on the percentage of each main type of discourse, the royal speeches about sufficiency economy were categorized as opinion discourse.

คำสำคัญ: สัมพันธสาร พระราชดำรัส เศรษฐกิจพอเพียง

Keyword: Discourse, Royal speeches, Sufficiency economy

บทนำ

แนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหลักปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทยโดยผ่านกระแสพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาเพื่อชี้แนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้พสกนิกรตั้งแต่มีก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ พ.ศ. 2540 และหลังจากที่มีการเผยแพร่แนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” คนในสังคมต่างให้ความสนใจและน้อมนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติกันอย่างกว้างขวางจนบังเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ชัด จึงทำให้มีการกล่าวถึงและอ้างอิงหลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” อยู่เสมอ ไม่ว่าจะไปตามสื่อมวลชนต่าง ๆ ดังนั้นแนวคิดเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” จึงดำรงอยู่ในกระแสของสังคมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันในฐานะแนวทางเลือกหนึ่งที่มีคุณค่าซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของไทย ดังที่ เสน่ห์ จามริก (2542: 164-167) ได้กล่าวถึง “เศรษฐกิจพอเพียง” ว่าเป็นหลักการและกระบวนการทางสังคมที่ควรถือควบคู่กันไปกับหลักการเศรษฐกิจเสรีซึ่งอยู่ในสภาวะการณ์ที่ไม่สมดุล เมื่อมีความจำเป็นต้องคล้อยตามกระแสโลก “เศรษฐกิจพอเพียง” จะเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันเพื่อเป็นแนวทางสร้างประโยชน์สุขให้กับประชาชน

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ทรงพระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 - พ.ศ. 2550 มีความสำคัญในด้านเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งภาครัฐได้นำมากำหนดเป็นนโยบายในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สถาบันการจัดการเพื่อชนบทและสังคม. 2552: 3) ตั้งแต่ฉบับที่ 8 จนถึงฉบับที่ 11 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญทางด้านภาษาศาสตร์ด้วย เนื่องจากพระราชดำรัสใช้ภาษาในระดับข้อความหรือระดับที่สูงกว่าประโยค ตัวอย่างเช่น พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 ความตอนหนึ่งว่า “...ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หุ่ยหาวก็ได้ แต่ว่าพอ. แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ...ฉะนั้นควรที่จะปฏิบัติสิ่งทีพอเพียง. ทางความคิดก็เหมือนกัน ไม่ใช่ทางกายเท่านั้น...” เป็นต้น ซึ่งราชบัณฑิตยสถาน (2553: 135) เรียกภาษาในลักษณะนี้ว่า “สัมพันธสาร (Discourse)”

การศึกษารายละเอียดในอดีตนั้นมักให้ความสนใจศึกษาในเรื่องเสียง คำ ประโยค และความหมายเท่านั้น โดยมีได้ตระหนักว่าภาษาที่มนุษย์ใช้จริงนั้นมีหลายประเภท หลายรูปแบบ ซึ่งอาจแตกต่างกันไปตามจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ทำให้การศึกษารายละเอียดที่มีข้อจำกัดไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ (ชลธิชา บำรุงรักษ์. 2539: 1) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ภาษาศาสตร์เห็นความสำคัญของการศึกษาด้านสัมพันธสารซึ่งครอบคลุมทั้งบริบททางภาษาและการสื่อสารมากกว่า

การวิเคราะห์สัมพันธสาร (Discourse analysis) หมายถึง การศึกษาความเกี่ยวพันร้อยเรียงประโยคในภาษาพูดและภาษาเขียนขึ้นเป็นหน่วยที่ใหญ่กว่าระดับประโยค (ราชบัณฑิตยสถาน. 2553: 135) ซึ่งขั้นตอนแรกของการวิเคราะห์สัมพันธสาร คือ การพิจารณาประเภทของสัมพันธสาร เพื่อนำไปสู่การศึกษาสัมพันธสารแต่ละประเภทได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2529: 5) การแบ่งประเภทสัมพันธสารนั้น นักภาษาศาสตร์ใช้เกณฑ์หลายเกณฑ์ในการจำแนก เช่น ลองเอเจอร์ (Longacre) ใช้เกณฑ์ลำดับเวลาและเกณฑ์การมีผู้กระทำเข้ามาเกี่ยวข้องมาแบ่งสัมพันธสารจากการพูดของคนคนเดียวออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ สัมพันธสารเรื่องเล่า (Narrative discourse) สัมพันธสารโน้มน้าว (Hortatory discourse) สัมพันธสารกระบวนการ (Procedural discourse) และสัมพันธสารอรรถธิบาย (Expository discourse) (ชลธิชา บำรุงรักษ์. 2539: 5; อ้างอิงจาก Longacre. 1983. The Grammar of Discourse.) เมื่อพิจารณาสัมพันธสารทั้ง 4 ประเภทนี้จะเห็นว่าเป็นการแบ่งตามจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเป็นหลัก พระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสัมพันธสารที่มีจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งวิเคราะห์พระราชดำรัสเพื่อนำไปสู่การจัดประเภทสัมพันธสารที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์ประเภทสัมพันธ์สารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภท
2. เพื่อศึกษาการปรากฏของสัมพันธ์สารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละประเภท

ความสำคัญของการวิจัย

ผลการวิจัยนี้จะทำให้ทราบประเภทของสัมพันธ์สารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำไปสู่การหาแนวทางในการวิเคราะห์สัมพันธ์สารพระราชดำรัสได้อย่างเหมาะสมต่อไปเพื่อให้เข้าใจความหมายของสัมพันธ์สารพระราชดำรัสได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งแต่ พ.ศ. 2517 จนถึง พ.ศ. 2550 จำนวน 15 องค์ ซึ่งกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สัมพันธสารที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง จำนวนรวมทั้งสิ้น 960 สัมพันธสาร (สำนักราชเลขาธิการ. 2555: ออนไลน์; เครือข่ายกาญจนาภิเษก. 2555: ออนไลน์) โดยคัดเลือกพระราชดำรัสที่ปรากฏคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” “พออยู่พอกิน” “พอมีพอกิน” “พอเพียง” “พออยู่” “พอสมควร” “พอประมาณ” “พึ่งตนเอง” “ตามอัธยาศัย” คำใดคำหนึ่งอยู่ในพระราชดำรัสองค์นั้น และคำที่ปรากฏเหล่านี้ต้องสื่อความหมายไปในเรื่องการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง นอกจากนี้ ยังหมายรวมถึงข้อความใด ๆ ถึงแม้จะไม่ปรากฏคำดังกล่าวมา แต่ถ้าสื่อความหมายหรือแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตหรือวิถีปฏิบัติที่อยู่บนพื้นฐานของความพอเพียงก็ถือว่าเป็นพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงด้วย

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูลการวิเคราะห์เนื้อหาพระราชดำรัส สำหรับบันทึกจุดมุ่งหมายในการสื่อสารของพระราชดำรัสในแต่ละสัมพันธ์สาร

3. การวิเคราะห์เนื้อหา ผู้วิจัยอ่านและวิเคราะห์พระราชดำรัสแต่ละองค์ โดยอ่านตั้งแต่ต้นจนจบ และพิจารณาเนื้อหาของแต่ละสัมพันธ์สารว่ามีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเพื่ออะไร ซึ่งสัมพันธ์สารในที่นี้หมายถึง ภาษาที่ใช้สื่อสารในพระราชดำรัส ตั้งแต่ระดับประโยคและสูงกว่าระดับประโยค หลังจากนั้นบันทึกไว้ในแบบบันทึกข้อมูล โดยจัดกลุ่มสัมพันธ์สารที่มีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารเดียวกันไว้ในกลุ่มเดียวกัน และกำหนดชื่อประเภทของสัมพันธ์สารแต่ละกลุ่ม

ผู้วิจัยได้นำผลการจำแนกประเภทของสัมพันธ์สารพระราชดำรัสทั้งหมดที่บันทึกไว้ในแบบบันทึกที่ปรึกษาผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาศาสตร์และประธานที่ปรึกษาปริญญาโท จำนวน 3 คน ซึ่งได้รับคำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขการจัดกลุ่มประเภทของสัมพันธ์สาร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลจากแบบบันทึกมาแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ โดยมีวิธีคำนวณ ดังนี้

$$\frac{\text{ผลรวมจำนวนสัมพันธ์สารแต่ละประเภท}}{\text{ผลรวมของสัมพันธ์สารทุกประเภท}} \times 100$$

สรุปผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ประเภทสัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภท พบว่ามี 18 ประเภท ดังนี้

1.1 สัมพันธสารข้อคิดเห็น หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงข้อวินิจฉัยหรือความเชื่อตามที่คิดเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...อันนี้ที่พูดถึงความผิดเคือง ความเร้นแค้น ความจริงเมืองไทยนี้ยังดี ไม่ใช่ว่าอวดเราว่าร้าย ไม่ใช่อวดว่าเราเป็นมหาอำนาจ ไม่ใช่ว่าเราเป็นประเทศรุกราน แต่ว่าเราพออยู่ได้ และด้วยอำนาจแห่งความสามัคคีนั้นเองที่ทำให้เราอยู่ได้ ใครมาบอกว่าเมืองไทยล่มจมแล้วก็มาพิจารณาจะเห็นว่าเราก็ไม่ได้ล่มจม อาจะคลอนแคลนบางส่วน แต่ว่าก็ยังอยู่ได้เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ แม้จะประเทศที่เรียกว่าประเทศที่รวย ของเราอยู่ดี ในด้านเศรษฐกิจนี่อยู่ดีพอสมควร ก็คลอนแคลนไปตามเรื่องตามราวของเศรษฐกิจโลก แต่ยังไม่เรียกว่าเหนือศูนย์สูตรกลาง ยังดีกว่า แต่ว่าที่จะดีที่จะได้กำไรที่สุด คือว่าไม่เร้นแค้นในทางจิตใจ ก็สามัคคีทั้ง ๒ อย่าง ในทางวิชาการ และก็ในทางจิตใจ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2524)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องสภาพความเป็นอยู่ของประเทศไทยว่าเป็นประเทศที่ไม่ใช่เป็นประเทศมหาอำนาจหรือร่ำรวยแต่มีความพออยู่พอกันดี ถึงแม้จะได้รับผลกระทบบ้างตามภาวะเศรษฐกิจโลกแต่ประเทศไทยจะอยู่ได้ ทั้งนี้เพราะความไม่เร้นแค้นทางจิตใจและมีความสามัคคี สัมพันธสารข้อคิดเห็นดังกล่าวแสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าความพอเพียงนั้นต้องอาศัยคุณธรรมเรื่องความสามัคคีทั้งสองอย่างคือความสามัคคีทางวิชาการซึ่งหมายถึงความพร้อมและพอเพียงในด้านความรู้ทางวิชาการ ความสามัคคีคืออย่างหนึ่งคือความสามัคคีทางจิตใจซึ่งหมายถึงความไม่เร้นแค้นทางจิตใจ

1.2 สัมพันธสารเล่าเรื่อง หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการพูดหรือเล่าเรื่องราวต่าง ๆ ตามที่เคยได้พบได้เห็นหรือได้ยินได้ฟังมาให้ผู้อื่นฟัง ตัวอย่างเช่น

“...ต้องเล่านิทานอีกเรื่องหนึ่ง. คือไปทางชลบุรีครั้งหนึ่ง นี่ก็หลายสิบปีมาแล้ว. มีพ่อค้าคนหนึ่ง เขาบอกว่าเขาทำโรงงานสำหรับทำสับประรดกระป๋อง. เขาลงทุนเป็นล้าน จำไม่ได้แล้วที่ล้าน เพื่อสร้างโรงงาน. การลงทุนมากอย่างนั้น บอกให้เขาทราบว่าไม่ค่อยเห็นด้วย. เพราะว่าเคยทำโรงงานเล็กๆ ที่ทางภาคเหนือ ใช้เงินสามแสนบาท เพื่อที่จะเอาผลผลิตของชาวบ้านเขา มาใส่กระป๋องแล้วขาย ก็ได้ผล. เป็นโรงงานเล็กๆ. บอกว่าที่เขาลงทุนเป็นล้าน รู้สึกว่าเสี่ยง. เขาบอกว่าต้องทำอย่างนั้น เขาก็ลงทุน. ทำไปทำมา สับประรดที่เอาบ้านบึง ทางชลบุรี ก็มีไม่พอ. เมื่อมีไม่พอต้องไปสั่งสับประรดมาจากปรานบุรี. สับประรดจากปรานบุรีต้องขนส่งมา ก็ต้องเสียค่าใช้จ่ายมาก. ทำไปทำมาโรงงานก็ล้ม. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารเล่าเรื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินไปชลบุรี ทรงเล่าว่ามีพ่อค้าคนหนึ่งทำโรงงานสับประรดกระป๋องซึ่งลงทุนเป็นล้านเพื่อสร้างโรงงานนั้น พระองค์ได้ทรงบอกกับเขาว่าไม่ค่อยเห็นด้วยกับการลงทุนมากมายอย่างนั้นเพราะมีความเสี่ยง สุดท้ายโรงงานสับประรดกระป๋องนั้นก็ล้มเพราะวัตถุดิบในพื้นที่ไม่เพียงพอต้องสั่งจากพื้นที่อื่นซึ่งต้องเสียค่าขนส่งมาก จากเรื่องเล่านี้ทำให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าการดำเนินกิจการใดๆ นั้นควรมีความพอดีกับตัวเอง นอกจากนี้ควรมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีเพื่อไม่ให้เกิดความเสี่ยงหรือมีความเสี่ยงน้อยที่สุด ทั้งนี้ผู้ดำเนินกิจการนั้นต้องมีความรู้ ความรอบคอบ และประหยัด เช่นในเรื่องวัตถุดิบในการผลิต การขนส่ง เป็นต้น

1.3 สัมพันธสารชี้แจง หมายถึง สัมพันธสารที่มุ่งให้รายละเอียดข้อเท็จจริงในประเด็นที่เป็นข้อสงสัยหรือในประเด็นที่คาดว่าอาจจะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดเพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในเรื่องต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...คือว่า ไม่ได้หมายความว่าให้ทำอะไรเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้นเอง. ทำอะไรก็ทำ ถ้าเราทำอะไรได้ดี มันก็ดี แต่ว่าขอให้มันพอเพียง. คือถ้าท่านเอากำไรหน้าเลือดมากเกินไป มันไม่ใช่พอเพียง. นักเศรษฐกิจเชื่อว่าพระเจ้าอยู่หัว นี้คิดอะไรแปลกๆ ก็แปลกกลี ขายไม่ให้ได้กำไร ซื่ออะไรไม่ขาดทุน เป็นเศรษฐกิจพอเพียง คือไม่ต้องหน้าเลือด แล้วไม่ใช่จะมีกำไรมากเกินไป หรือน้อยเกินไป ให้พอเพียง. ไม่ใช่เรื่องของการค้าเท่านั้นเอง เป็นเรื่องของการพอเหมาะพอดี. เราทำพอเหมาะพอดีก็ดี. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารชี้แจงเรื่องการทำความกำไรมากเกินไปตามแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าไม่ได้หมายความว่าให้เอากำไรเพียงเล็กน้อย ๆ เท่านั้น สามารถทำอะไรก็ได้แต่ควรเอากำไรแบบพอเพียง คือไม่มากหรือน้อยเกินไป และยังทรงชี้แจงอีกว่าเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงนี้ไม่ใช่เรื่องของการค้าเท่านั้นแต่เป็นเรื่องของการพอเหมาะพอดีในทุกเรื่อง สัมพันธสารชี้แจงนี้ทำให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าการกระทำทุกอย่างควรมีความพอดี พอเหมาะ

1.4 สัมพันธสารคำสอน หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการอบรมสั่งสอนในเรื่องต่าง ๆ ทั้งในสิ่งที่ควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตหรือดำเนินกิจการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...ฉะนั้นควรที่จะปฏิบัติสิ่งที่พอเพียง. ทางความคิดก็เหมือนกัน ไม่ใช่ทางกายเท่านั้น ถ้ามีใครมีความคิดอย่างหนึ่ง และต้องการบังคับให้คนอื่นคิดอย่างเดียวกับตัว ซึ่งอาจจะเป็นความคิดที่ไม่ถูก ก็ไม่ควรทำ. ปฏิบัติอย่างนี้ไม่ใช่การปฏิบัติแบบพอเพียง. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารคำสอนเรื่องการปฏิบัติด้วยความพอเพียงว่าไม่ใช่เป็นเพียงแค่ทางกายเท่านั้น ทางความคิดก็ต้องพอเพียงด้วย การบังคับคนอื่นให้คิดเหมือนกับตนเองเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำและไม่เป็นการปฏิบัติแบบพอเพียง สัมพันธสารคำสอนนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าผู้ปฏิบัติต้องมีความพอเพียงในทุกด้าน ทั้งทางกายและความคิด

1.5 สัมพันธสารคำแนะนำ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการชี้แนะแนวทางหรือวิธีปฏิบัติในเรื่องต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...เมื่อเป็นทฤษฎีใหม่แล้ว ก็มาเข้าเป็นเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง. คนที่ทำนี้ ต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเฟ้อ. ได้เขียนไว้ในทฤษฎีนั้นว่าลำบาก เพราะผู้ที่ปฏิบัติ ต้องมีความเพียร และต้องอดทน. ไม่ใช่ทำง่าย ๆ ไม่ใช่บอกว่าทฤษฎีใหม่ในหลวงแล้วจะทำได้สะดวก. และไม่ใช่ว่าทำได้ทุกแห่ง ต้องเลือกที่. ถ้าค่อย ๆ ทำไป ก็จะสามารถขยายความคิดของทฤษฎีใหม่นี้ไปได้ โดยดัดแปลงทฤษฎีนี้ แล้วแต่สภาพของภูมิประเทศ หรืออาจจะช่วยสภาพภูมิประเทศ โดยหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารคำแนะนำเรื่องแนวทางการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยทรงแนะนำว่าคนที่ปฏิบัตินั้นต้องไม่ฟุ้งซ่าน ไม่ฟุ้งเฟ้อ ผู้ที่ปฏิบัติต้องมีความเพียรและอดทนเพราะการปฏิบัติไม่ใช่เรื่องง่าย ง่าย การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ไม่ใช่ทำได้ทุกที่ ต้องเลือกที่และสามารถดัดแปลงทฤษฎีให้เหมาะสมกับสภาพภูมิประเทศหรืออาจจะ

ช่วยสภาพภูมิประเทศโดยหาแหล่งน้ำเพิ่มเติม สัมพันธสารคำแนะนำนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าผู้ปฏิบัติ ต้องมีความรู้และคุณธรรมอย่างพอเพียงเพราะผู้ปฏิบัติต้องนำแนวคิดไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพต่าง ๆ อย่างมีความรู้ และในระหว่างการปฏิบัตินั้นต้องมีความเพียร

1.6 สัมพันธสารตัวอย่าง หมายถึง สัมพันธสารที่นำมากล่าวอ้างหรือนำมาประกอบการพูดเพื่อให้เข้าใจในสิ่งที่กำลังพูดได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น

“...อย่างพอเพียงเนี่ย เราก็ทำ เราเขียนเรื่องทฤษฎีใหม่ เขียนเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง เราก็เขียนเอง ไม่ให้คนอื่นเขียน เขียนใช้คอมพิวเตอร์ คอมพิวเตอร์ที่ซื้อมาราคาแพง แต่ว่าซื้อมา 12 ปีแล้วก็ยังใช้อยู่ ยังใช้คอมพิวเตอร์ที่อายุกว่า 12 - 13 ปีแล้ว ซื้อมาตอนนั้น 5 รอบ ได้คอมพิวเตอร์มา มาถึง 6 รอบ ก็คอมพิวเตอร์อันเดียวกัน ก็ยังใช้อยู่...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2543)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารตัวอย่างเกี่ยวกับการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเขียนเรื่องทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียงด้วยพระองค์เอง โดยยกตัวอย่างคอมพิวเตอร์ที่ทรงงานก็ใช้งานมาอย่างคุ้มค่า จึงเป็นตัวอย่างที่ว่าหากทำอะไรเองได้ก็ควรทำและการใช้สิ่งของต่าง ๆ ควรใช้ให้คุ้มค่าที่สุด ดังนั้นจึงถือได้ว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง

1.7 สัมพันธสารขอใจ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงความรู้สึกพอใจในความดีที่ผู้อื่นมีต่อตน ตัวอย่างเช่น

“...ขอขอบใจท่านทั้งหลายที่ได้มาในโอกาสวันนี้ ซึ่งเป็นวันก่อนวันเกิด และขอขอบใจนายๆ ที่ได้ช่วยพระในนามของท่านที่อยู่ในศาลานี้ และทั้งข้างนอก รวมทั้งคนที่อยู่นอกวังอยู่หนึ่ง นอกกรุง ให้พร ซึ่งก็เป็นสิ่งที่มีพลังเพราะว่า คนจำนวนมากมาให้พรก็น่าจะเป็นผลดี ก็ต้องขอบใจที่ได้กล่าวถึงกิจการที่ได้ทำมาตลอด...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2545)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารขอใจเรื่องที่มีคุณูปการต่าง ๆ มาเข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายพระพรพระเนืองในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาและทรงขอบใจที่ได้กล่าวถึงกิจการต่างๆ ที่ได้ทรงทำมา สัมพันธสารขอใจนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างความพอเพียงในด้านการพูด กล่าวคือ เมื่อมีผู้มาถวายพระพรและกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่างๆ ที่ทรงบำเพ็ญเพื่อประโยชน์ของประชาชนก็ทรงกล่าวขอใจซึ่งเป็นคำกล่าวที่พอเพียงด้วยเหตุผล

1.8 สัมพันธสารอธิบายความ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการขยายความของศัพท์หรือข้อความต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ตัวอย่างเช่น

“...ความพอเพียงในความคิดก็คือ แสดงความคิดของตัว ความเห็นของตัว และปล่อยให้คนอื่นพูดบ้าง และมาพิจารณาว่าที่เขาพูด กับที่เราพูด อันไหนพอเพียง อันไหนเข้าเรื่อง. ถ้าไม่เข้าเรื่องก็แก้ไข เพราะว่าถ้าพูดกันโดยที่ไม่รู้เรื่องกัน ก็จะกลายเป็นการทะเลาะกัน. จากการทะเลาะด้วยวาจาก็กลายเป็นการทะเลาะด้วยกาย ซึ่งในที่สุดก็นำมาสู่ความเสียหาย เสียหายแก่ผู้ที่เป็นตัวละครทั้งสองคน. ถ้าเป็นหมุกก็เลยเป็นการตีกันอย่างรุนแรงได้ ซึ่งจะทำให้คนอื่นอีกมากเดือดร้อน. ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารอธิบายความเรื่องความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงในความคิดว่าหมายถึงการมีความพอประมาณและมีเหตุผลในการคิดและพูด โดยการให้คนอื่นพูดบ้าง แล้วพิจารณาว่าที่คนอื่นพูดกับที่

ตนเองพูดอันไหนพอเพียงและเข้าใจเรื่อง สัมพันธสารอธิบายความนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าเศรษฐกิจพอเพียงไม่ใช่เป็นเพียงแค่เรื่องเศรษฐกิจเท่านั้น การคิด การพูด ที่มีเหตุผลและพอประมาณก็เป็นเรื่องความพอเพียงเช่นกัน

1.9 สัมพันธสารอวยพร หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงคำกล่าวเพื่อแสดงความปรารถนาที่จะให้ผู้ได้รับประสบแต่สิ่งที่ดีงาม มีความเจริญรุ่งเรือง และมีความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ตัวอย่างเช่น

“...ก็ขอให้ทุกคนประสบความสำเร็จพอเพียง เพื่อให้บ้านเมืองบรรลุความสำเร็จที่แท้จริง...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2548)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารอวยพรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงอวยพรให้แก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่มาเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา โดยทรงอวยพรให้ทุกคนประสบความสำเร็จอย่างพอเพียงเพื่อให้บ้านเมืองบรรลุความสำเร็จที่แท้จริง สัมพันธสารอวยพรนี้แสดงให้เห็นแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าการกระทำสิ่งใดควรมีความพอเพียงจึงจะสามารถบรรลุความสำเร็จได้อย่างแท้จริง ดังนั้นการประสบความสำเร็จก็ต้องมีความพอเพียงจึงจะเป็นความสำเร็จที่แท้จริง

1.10 สัมพันธสารแสดงความรู้สึก หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงอารมณ์ความรู้สึกต่อเรื่องราวหรือสิ่งต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...พระที่ได้เปล่งออกมาเป็นวาจานั้นก็เป็นที่ซาบซึ้งมาก รู้สึกว่าทำให้มีกำลังใจที่ปฏิบัติ นับว่าเป็นของขวัญวันเกิดตามที่เขา มีประเพณีกันว่าที่ควรจะให้ของขวัญวันเกิด แต่ของขวัญวันเกิดอันนี้เป็นของขวัญที่ประมาณค่ามิได้ ทำให้เกิดความปีติยินดี และเกิดกำลังใจอย่างยิ่ง...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2517)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารแสดงความรู้สึกที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีต่อคำถวายพระพรว่าเป็นของขวัญที่ประมาณค่ามิได้ ทรงมีความซาบซึ้งและมีความปีติยินดี ทำให้พระองค์มีกำลังใจ ซึ่งพระราชดำรัสแสดงความรู้สึกนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างในเรื่องความพอเพียงในการพูด กล่าวคือเมื่อมีผู้มาถวายพระพรพระองค์ก็ทรงแสดงความรู้สึกด้วยภาษาที่ไพเราะและมีเหตุผล

1.11 สัมพันธสารอ้างถึงคำกล่าวของผู้กล่าว หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการอ้างถึงคำกล่าวของผู้กล่าวถวายพระพรที่ได้กล่าวไปแล้ว ตัวอย่างเช่น

“...อันนี้ก็ยังมีอีกเรื่องหนึ่ง เรื่องที่นายกฯ ได้กล่าวว่าทรงทำอะไร ๆ ดี ๆ คล้าย ๆ ว่าทำอยู่คนเดียว. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารอ้างถึงคำกล่าวของผู้กล่าว โดยการกล่าวอ้างถึงคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีซึ่งกล่าวว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงบำเพ็ญพระราชกรณียกิจดี ๆ ซึ่งทำให้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรู้สึกว่าการที่นายกรัฐมนตรีนั้นมีความหมายเสมือนหนึ่งพระองค์ทำงานนั้น ๆ เพียงพระองค์เดียว พระองค์จึงทรงอ้างถึงคำกล่าวของนายกรัฐมนตรีนั้นเพื่ออธิบายหรือชี้แจงต่อไป การกล่าวอ้างคำกล่าวของผู้กล่าวเพื่อนำไปสู่การอธิบายหรือชี้แจงนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีความพอเพียงในความคิดและแสดงถึงน้ำพระราชหฤทัยที่กว้างขวาง

1.12 สัมพันธสารแก้ความ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการกล่าวถึงสิ่งที่ผู้พูดได้เคยกล่าวมาแล้ว ตัวอย่างเช่น

“...ก็พูดเรื่องเดิม คือเมื่อ ๒ ปี พูดถึงเศรษฐกิจ พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียง พูดถึงทฤษฎีใหม่ แล้วบอกว่าถ้าไม่รู้เรื่องปีหน้าให้มาอีก. ในปี ๒๕๔๑ มาอีก ก็ต้องอธิบายใหม่. พูดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง และแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว ก็ไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง ก็เลยบอกแล้วว่า ถ้าไม่เข้าใจก็จะอธิบายใหม่ ก็ยังไม่เข้าใจ ไม่เข้าใจความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง. ก็บอกไว้แล้วว่าถ้าไม่เข้าใจ จะอธิบายใหม่. ก็ได้อธิบายใหม่เมื่อปีที่แล้ว. ในวันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๔๑...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2542)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารแก้ความที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแก้ความถึงเรื่องที่ทรงมีพระราชดำรัสเมื่อสองปีที่แล้วคือปี 2540 ที่ทรงมีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและ “ทฤษฎีใหม่” และทรงมีพระราชดำรัสว่า ถ้าไม่เข้าใจให้มาอีกในปี 2541 ซึ่งก็ทรงได้อธิบายใหม่เกี่ยวกับที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงและได้ทรงแปลเป็นภาษาอังกฤษแล้ว แต่ก็ยังไม่เข้าใจความหมายของ “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งการแก้ความถึงพระราชดำรัสของพระองค์นี้ทำให้เป็นประเด็นในการมีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในลำดับต่อไป จากสัมพันธสารแก้ความนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างในด้านความเพียรพยายามที่จะถ่ายทอดแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ทุกคนเข้าใจอย่างถ่องแท้ ดังนั้น ความเพียร เป็นคุณสมบัติหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงควรจะต้องมี

1.13 สัมพันธสารหยอกล้อ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการหยอกเย้าในเชิงการล้อเล่น ตัวอย่างเช่น

“...ถ้าเบื่อกินก็ไล่อกลิ ไล่เขา. แต่ทำนายนกไม่ได้ยิน. เตียวหาว่าทำนายนก เตียวนี้แก่แล้ว. เขาว่าแก่ ที่จริงหนุ่มหนุ่มนิดเดียว. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารหยอกล้อที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงหยอกล้อนายกรัฐมนตรีว่า นายกรัฐมนตรีไม่แก่ ยังเป็นหนุ่มแต่หนุ่มเหลือน้อย ถึงแม้ว่าพระราชดำรัสนี้จะเป็นการหยอกล้อแต่ก็แสดงให้เห็นแบบอย่างความพอเพียงในการพูดของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงหยอกล้ออย่างพอประมาณและมีเหตุผลพอเพียงเพราะเป็นการสร้างบรรยากาศที่ดี

1.14 สัมพันธสารฝากให้คิด หมายถึง สัมพันธสารที่ทิ้งประเด็นให้ผู้ฟังได้นำไปคิดพิจารณาต่อจากสิ่งที่ผู้พูดได้พูดไปแล้ว ตัวอย่างเช่น

“...นี่พูดถึงเศรษฐกิจพอเพียงมาหลายปีแล้ว ก็ไม่ค่อยจะเข้าใจกัน เพิ่งมาเข้าใจสักเดือนหนึ่ง สองเดือนนี้. ฉะนั้น ก็ขอให้ไปศึกษาต่อในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง. พอเพียงคืออะไร ไม่ใช่เพียงพอ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2550)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารฝากให้คิดซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมาหลายปีแล้วเนื่องจากคนไม่ค่อยเข้าใจ ดังนั้นเมื่อทุกคนพอเริ่มเข้าใจในสิ่งที่พระองค์ทรงอธิบายมาโดยตลอดแล้ว พระองค์ก็ทรงฝากให้ไปทำความเข้าใจและศึกษาต่อในหลักเศรษฐกิจพอเพียงว่าอะไรคือพอเพียง อะไรไม่ใช่พอเพียง เพื่อจะได้เกิดความรู้และเข้าใจอย่างถูกต้อง

1.15 สัมพันธสารแจ้งให้ทราบ หมายถึง สัมพันธสารที่กล่าวโดยมีจุดประสงค์เพื่อการบอกกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งให้แก่ผู้ฟังได้ทราบ ตัวอย่างเช่น

“...ขอแจ้งให้ทราบว่าปีแรกทำนา ๑๒ ไร่ ได้ข้าวตามที่กะเอาไว้ พอสำหรับผู้ที่อยู่ในที่ตรงนั้น พอกินได้ไปตลอดปี จึงทำให้ประชาชนในละแวกนั้น มีความเลื่อมใส และยินดียินยอมให้ทำแบบนี้ในที่ของเขาก็คือ ๑๐ แปลง. หลังจากที่ทำ ๑๐ แปลงนั้น ก็ได้ผล. ปีนี้เขาขออีกร้อยแปลง. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารแจ้งให้ทราบ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงแจ้งให้ทราบเรื่องผลอันเนื่องมาจากการทำทฤษฎีใหม่ที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ว่า ปีแรกทำนาสิบสองไร่ได้ข้าวตามที่ประมาณการเอาไว้ และพอกินสำหรับผู้ที่อยู่ตรงนั้นตลอดปี ทำให้ประชาชนมีความเลื่อมใสและยินดีให้ทำทฤษฎีใหม่ที่ของประชาชนอีกสิบแปลง ซึ่งหลังจากที่ทำก็ได้ผล และประชาชนขอทำเพิ่มอีกร้อยแปลง สัมพันธสารแจ้งให้ทราบนี้แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีตัวอย่างของการปฏิบัติตามแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อความพอมีพอกิน และสามารถเกิดผลประจักษ์ชัดแก่ผู้ปฏิบัติได้

1.16 สัมพันธสารข้อคำถาม หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการถามเพื่อต้องการคำตอบ ตัวอย่างเช่น

“...เรื่องของผู้ว่าฯ ก็มีแค่นี้ ของผู้ว่าฯ เชียงใหม่ ลำพูนแล้ว ก็ลงมาถึงตากเลย... ผู้ว่าฯ ตากอยู่ใหม่. ผู้ว่าฯ น่าน กับ อุตตรดิตถ์ มาหรือเปล่า? ผู้ว่าฯ น่านมา. ผู้ว่าฯ อุตตรดิตถ์มาหรือเปล่า? ... ไม่ได้มา. ไม่เป็นไร น่านพูดแทนได้. ที่จังหวัดน่านมีน้ำท่วมอะไรบ้างหรือเปล่า? ก็นี้ (จุดที่ ๑๓) น้ำน่าน ลงมาถึงเมืองน่าน ที่นี้ท่วม. น้ำว่าก็อยู่ที่นี่ ตรงนี้. บริเวณแถว ๆ นี้ (ทรงชี้ลุ่มน้ำทั้งสาม). แล้วทราบหรือเปล่า อุตตรดิตถ์ก็มีน้ำท่วม. มีท่วมหรือเปล่า? ท้ายเขื่อนนี้ ที่นี้ก็ท่วม. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2538)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารข้อคำถามที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถามว่าผู้ว่าราชการจังหวัดตาก น่าน และอุตตรดิตถ์จะมาร่วมเข้าเฝ้าฯ หรือไม่ หลังจากนั้นก็ทรงถามผู้ว่าราชการจังหวัดน่านเกี่ยวกับสถานการณ์น้ำท่วมที่จังหวัดน่านและอุตตรดิตถ์ จากสัมพันธสารข้อคำถามนี้แสดงให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเป็นแบบอย่างในเรื่องการปฏิบัติตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในด้านความพอเพียงในความรู้ การแสวงหาความรู้ และการแก้ไขสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล กล่าวคือ ทรงมีความรู้เรื่องภูมิศาสตร์เป็นอย่างดีจะเห็นได้จากทรงสามารถอธิบายจุดต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้การศึกษาค้นหาข้อมูลก็ทรงสอบถามจากผู้รู้จริง และถึงแม้ว่าผู้ที่พระองค์ทรงต้องการจะถามแต่ผู้ผู้นั้นไม่มาพระองค์ก็ทรงให้ผู้ที่สามารถจะตอบได้มาตอบแทน

1.17 สัมพันธสารชมเชย หมายถึง สัมพันธสารที่กล่าวชื่นชมบุคคลที่มีความดีความชอบในเรื่องต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น

“...และก็ต้องชมเชยประชาชนและข้าราชการอย่างผู้ว่าราชการจังหวัดนครนายก และผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรีคนปัจจุบัน ที่ได้ช่วยไปจัดให้ประชาชนเข้าใจ และร่วมมือในกิจการเหล่านี้. ...” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2537)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารสัมพันธสารชมเชยที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชมเชยประชาชนข้าราชการที่ให้ความร่วมมือในการทำโครงการแม่น้ำป่าสักและแม่น้ำนครนายก การที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงชมเชย

ผู้ที่ทำงานหรือให้ความร่วมมือเพื่อส่วนรวมแสดงให้เห็นว่าทรงเป็นแบบอย่างในการพูดที่มีความพอเพียงและมีเหตุผลเพราะคนที่ทำดีก็ควรได้รับคำชมเชย

1.18 สัมพันธสารนัดพบ หมายถึง สัมพันธสารที่แสดงการนัดหมายให้มาพบเจอกัน ตัวอย่างเช่น

“...ในปี ๒๕๓๖ มาพบกันใหม่.” (พระราชดำรัสเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2534)

สัมพันธสารพระราชดำรัสข้างต้นเป็นสัมพันธสารนัดพบที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนัดกับผู้มาเข้าเฝ้าฯ ว่า ปี 2536 มาพบกันอีกครั้ง สัมพันธสารนัดพบนี้แสดงให้เห็นว่าทรงเป็นแบบอย่างในการคิดและพูดอย่างพอเพียงและมีเหตุผล เพราะการที่แต่ละปีมีคณะบุคคลต่าง ๆ มาเข้าเฝ้าฯ ถวายพระพรเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา การนัดพบย่อมทำให้เกิดความปลื้มปิติยินดีแก่ผู้มาเข้าเฝ้าฯ

2. การปรากฏของสัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในแต่ละประเภท พบว่า สัมพันธสารข้อคิดเห็น สัมพันธสารเล่าเรื่อง สัมพันธสารคำสอน และสัมพันธสารขอใจ ปรากฏในพระราชดำรัสทั้ง 15 องค์หรือร้อยละ 100.00 และสัมพันธสารที่ปรากฏน้อยที่สุด คือ สัมพันธสารนัดพบ จำนวน 1 องค์หรือร้อยละ 6.67 ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 ร้อยละของสัมพันธสารแต่ละประเภทที่ปรากฏในพระราชดำรัสแต่ละองค์ (ปี)

ประเภทของสัมพันธสารที่ปรากฏ	จำนวนองค์ที่ปรากฏ (N=15)	คิดเป็นร้อยละ
สัมพันธสารข้อคิดเห็น	15	100.00
สัมพันธสารเล่าเรื่อง	15	100.00
สัมพันธสารชี้แจง	14	93.33
สัมพันธสารคำสอน	15	100.00
สัมพันธสารคำแนะนำ	13	86.67
สัมพันธสารตัวอย่าง	14	93.33
สัมพันธสารขอใจ	15	100.00
สัมพันธสารอธิบายความ	11	73.33
สัมพันธสารอวยพร	13	86.67
สัมพันธสารแสดงความรู้สึก	12	80.00
สัมพันธสารอ้างถึงคำกล่าวของผู้นำกล่าว	10	66.67
สัมพันธสารแก้ความ	6	40.00
สัมพันธสารหยอกล้อ	4	26.67
สัมพันธสารฝากให้คิด	5	33.33
สัมพันธสารแจ้งให้ทราบ	2	13.33
สัมพันธสารขอคำถาม	2	13.33
สัมพันธสารชมเชย	2	13.33
สัมพันธสารนัดพบ	1	6.67

เมื่อวิเคราะห์ค่าร้อยละของความถี่สัมพันธสารแต่ละประเภทที่ปรากฏในพระราชดำรัสโดยรวม พบว่า ประเภทของสัมพันธสารที่ปรากฏความถี่มากที่สุด คือ สัมพันธสารข้อคิดเห็น คิดเป็นร้อยละ 38.96 รองลงมา ได้แก่ สัมพันธสารเล่าเรื่อง คิดเป็นร้อยละ 16.88 และสัมพันธสารชี้แจง คิดเป็นร้อยละ 10.10 ส่วนสัมพันธสารที่ปรากฏความถี่น้อยที่สุด คือ สัมพันธสารนัดพบ คิดเป็นร้อยละ 0.10 ดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 ร้อยละของความถี่สัมพันธสารแต่ละประเภทในสัมพันธสารพระราชดำรัสแต่ละองค์ (ปี)

องค์ประกอบ	2517		2524		2528		2534		2536		2537		2538	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อคิดเห็น	7	43.75	32	45.71	20	42.55	25	47.17	44	52.38	36	38.30	41	46.59
เล่าเรื่อง	1	6.25	13	18.57	1	2.13	7	13.21	15	17.86	17	18.09	13	14.77
ชี้แจง	0	0	4	5.71	2	4.28	4	7.55	7	8.33	9	9.57	12	13.64
คำสอน	3	18.75	7	10.00	8	17.02	2	3.77	3	3.57	4	4.26	1	1.14
คำแนะนำ	0	0	3	4.29	0	0	2	3.77	3	3.57	8	8.51	6	6.82
ตัวอย่าง	1	6.25	3	4.29	5	10.64	6	11.32	3	3.57	6	6.38	4	4.55
ขอใบใจ	2	12.50	1	1.43	6	12.77	2	3.77	2	2.38	2	2.13	2	2.27
อธิบายความ	0	0	4	5.71	2	4.26	2	3.77	1	1.19	1	1.06	1	1.14
อวยพร	1	6.25	1	1.43	1	2.13	0	0	1	1.19	1	1.06	0	0
แสดงความรู้สึก	1	6.25	1	1.43	1	2.13	1	1.89	3	3.57	2	2.13	1	1.14
อ้างถึงคำกล่าวของผู้นำกล่าว	0	0	0	0	1	2.13	0	0	1	1.19	2	2.13	1	1.14
แก้ความ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2.13	3	3.41
หยอกล้อ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ฝากให้คิด	0	0	0	0	0	0	1	1.89	1	1.19	0	0	0	0
แจ้งให้ทราบ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3.19	0	0
ข้อความ	0	0	1	1.43	0	0	0	0	0	0	0	0	3	3.41
ชมเชย	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1.06	0	0
นัดพบ	0	0	0	0	0	0	1	1.89	0	0	0	0	0	0

ปี หมายถึง ปีที่พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชทรงมีพระราชดำรัสในปีนั้นๆ

ความถี่ หมายถึง จำนวนครั้งของพระราชดำรัสแต่ละประเภทที่ปรากฏในแต่ละปี

ความถี่รวม หมายถึง จำนวนครั้งของสัมพันธสารแต่ละประเภททุกปีรวมกัน

ตาราง 2 (ต่อ)

ปี องค์ประกอบ	2540		2541		2542		2543		2545		2546		2548	
	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ	ความถี่	ร้อยละ
ข้อคิดเห็น	24	30.38	13	22.03	21	29.17	27	40.30	20	32.79	20	29.89	11	33.33
เล่าเรื่อง	22	27.85	8	13.56	12	16.67	11	16.42	13	21.31	19	28.36	4	12.12
ชี้แจง	4	5.06	10	16.95	11	15.28	6	8.96	13	21.31	6	8.96	3	9.09
คำสอน	8	10.13	6	10.17	4	5.56	4	5.97	2	3.28	3	4.48	5	15.15
คำแนะนำ	8	10.13	3	5.08	2	2.78	5	7.46	2	3.28	8	11.94	2	6.06
ตัวอย่าง	6	7.59	2	3.39	5	6.94	2	2.99	4	6.56	2	2.99	0	0
ขอพบใจ	1	1.27	2	3.39	5	6.94	2	2.99	2	3.28	2	2.99	3	9.09
อธิบายความ	1	1.27	5	8.47	3	4.17	2	2.99	0	0	2	2.99	0	0
อวยพร	1	1.27	1	1.69	2	2.78	3	4.48	2	3.28	1	1.49	3	9.09
แสดงความรู้สึก	0	0	1	1.69	1	1.39	1	1.49	0	0	0	0	1	3.03
อ้างถึงคำกล่าวของผู้กล่าว	1	1.27	4	6.78	1	1.39	1	1.49	0	0	3	4.48	1	3.03
แก้ความ	2	2.53	3	5.08	3	4.17	1	1.49	0	0	0	0	0	0
หยอกล้อ	0	0	0	0	2	2.78	0	0	3	4.92	1	1.49	0	0
ฝากให้คิด	0	0	1	1.69	0	0	1	1.49	0	0	0	0	0	0
แจ้งให้ทราบ	1	1.27	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ข้อความ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
ชมเชย	0	0	0	0	0	0	1	1.49	0	0	0	0	0	0
นัดพบ	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0

ตาราง 2 (ต่อ)

ปี	2550		รวม	
	องค์ประกอบ	ความถี่	ร้อยละ	คิดเป็นร้อยละ
ข้อคิดเห็น	33	43.75	374	38.96
เล่าเรื่อง	6	8.57	162	16.88
ชี้แจง	6	8.57	97	10.10
คำสอน	4	5.71	64	6.67
คำแนะนำ	5	7.14	57	5.94
ตัวอย่าง	4	5.71	53	5.52
ชอบใจ	3	4.29	37	3.85
อธิบายความ	0	0	24	2.50
อวยพร	1	1.43	19	1.98
แสดงความรู้สึกลึก	3	4.29	17	1.77
อ้างถึงคำกล่าวของผู้นำกล่าว	0	0	16	1.67
แก้ความ	0	0	14	1.46
หยอกล้อ	3	4.29	9	0.94
ฝากให้คิด	2	2.86	6	0.63
แจ้งให้ทราบ	0	0	4	0.42
ข้อคำถาม	0	0	4	0.42
ชมเชย	0	0	2	0.21
นัดพบ	0	0	1	0.10

อภิปรายผลการวิจัย

การวิเคราะห์สัมพันธสารพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้จุดมุ่งหมายในการสื่อสารเป็นเกณฑ์ในการจำแนกประเภทของสัมพันธสาร ทำให้พบสัมพันธสารที่มีจุดมุ่งหมายในการสื่อสาร 18 ประเภท แสดงให้เห็นว่าสัมพันธสารพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงมีจุดมุ่งหมายในการสื่อสารที่หลากหลาย แต่มีจุดมุ่งหมายหลัก คือ การแสดงความคิดเห็น ซึ่งเป็นการแสดงความคิดเห็นจากเรื่องราว เหตุการณ์ สถานการณ์ บรรยายกาศ หรือเกี่ยวกับบางสิ่งบางอย่าง ทั้งในสิ่งที่ผ่านมาแล้วและในขณะที่กำลังพูด ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะของสัมพันธสารที่เป็นการใช้ภาษาเพียงฝ่ายเดียว (Monologue discourse) ที่การพูดมักจะเป็นโครงสร้างที่ประกอบด้วยหัวเรื่องและความเห็น (Topic-comment structure) (สมทรง บุรุษพัฒน์. 2537: 2-3) ซึ่งการแสดงความคิดเห็นในแต่ละเรื่องที่ว่านั้นอาจมีหลายความคิดเห็นขึ้นอยู่กับประเด็นในเรื่องนั้นๆ ด้วยเหตุนี้สัมพันธสารข้อคิดเห็นจึงมีค่าร้อยละของความถี่สูงที่สุดในจำนวนสัมพันธสารทุกประเภท

อย่างไรก็ตาม สัมพันธสารแต่ละประเภทมีความสำคัญในฐานะเป็นองค์ประกอบของสัมพันธสารพระราชดำรัสที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง กล่าวคือ สัมพันธสารพระราชดำรัสนี้เป็นพระราชดำรัสที่พระราชทานแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ที่เข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายพระพรเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาซึ่งมีรูปแบบเป็นพิธีการที่มีผู้นำกล่าวคำถวายพระพรและกล่าวถึงพระราชกรณียกิจต่าง ๆ ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่ทรงบำเพ็ญมา และหลังจากผู้นำกล่าวรายงานเรื่องต่าง ๆ จบแล้วพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงมีพระราชดำรัสต่อไป ดังนั้นในส่วนของพิธีการดังกล่าวนี้จึงทำให้สัมพันธสารพระราชดำรัสมีสัมพันธสารชอบใจ สัมพันธสารแสดงความรู้สึกลึก และสัมพันธสารอวยพร เพื่อขอขอบใจผู้ที่มาเข้าเฝ้าฯ และแสดงความรู้สึกลึกที่

คณะบุคคลต่าง ๆ มาเข้าเฝ้าฯ เพื่อถวายพระพร และพระราชทานพรแก่คณะบุคคลต่าง ๆ ด้วย ส่วนสัมพันธสารอ้างคำกล่าวของผู้นำกล่าวและสัมพันธสารเข้าความเป็นสัมพันธสารที่นำไปสู่สัมพันธสารเล่าเรื่อง สัมพันธสารข้อคิดเห็น สัมพันธสารชี้แจง และสัมพันธสารอธิบายความ ทั้งนี้เพื่อการสื่อสารที่ชัดเจนจึงทรงใช้สัมพันธสารตัวอย่างประกอบสัมพันธสารอื่นด้วย นอกจากนี้ทรงแทรกสัมพันธสารคำสอนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องในขณะที่ยังทรงเล่า รวมทั้งมีสัมพันธสารคำแนะนำเพื่อชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติด้วย

อย่างไรก็ตาม บทความวิจัยนี้เป็นเพียงเบื้องต้นของการวิเคราะห์สัมพันธสารพระราชดำรัสในด้านโครงสร้างเท่านั้น ซึ่งทำให้เห็นสัมพันธสารประเภทต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบในพระราชดำรัส การที่จะศึกษาให้เห็นโครงสร้างของสัมพันธสารพระราชดำรัสต้องศึกษาต่อว่าสัมพันธสารแต่ละประเภทมีการจัดเรียงลำดับกันอย่างไร

เอกสารอ้างอิง

- เครือข่ายกาญจนาภิเษก. (2555). **พระราชดำรัส**. สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2555.
จาก <http://www.kanchanapisek.or.th>
- ชลธิชา บำรุงรักษ์. (2539). **การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความประเภทต่าง ๆ ในภาษาไทย**. คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2553). **พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ (ภาษาศาสตร์ประยุกต์)**. กรุงเทพฯ: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- สมทรง บุรุษพันธ์. (2529, กรกฎาคม-ธันวาคม). บทนำสู่การศึกษาภาษาในระดับที่สูงกว่าประโยค. **วารสารภาษาและวัฒนธรรม**. 6(2): 5.
- _____. (2537). **วจนะวิเคราะห์ : การวิเคราะห์ภาษาระดับข้อความ**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- สถาบันการจัดการเพื่อพัฒนาชนบทและสังคม. (2552). **แผนที่เดินทางเศรษฐกิจพอเพียง**. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักราชเลขาธิการ. (2555). **พระราชดำรัสและพระบรมราชาบาท**. สืบค้นเมื่อ 6 กุมภาพันธ์ 2555,
จาก <http://www.ohmpps.og.th>
- เสนห์ จามริก. (2542). เศรษฐกิจพอเพียง กับ การพัฒนาที่ยั่งยืน. ใน **ทฤษฎีใหม่ชีวิตที่พอเพียง**. หน้า 164-167. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.